

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

Zpráva ze systematických návštěv

STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE

2013

Obsah

I. Úvod	3-5
1. Zákonný podklad systematických návštěv	3
2. Systematické návštěvy středisek výchovné péče	3-3
3. Průběh návštěv	4
4. Informace o navštívených střediscích	4-5
II. Preventivně výchovná péče v ČR.....	6-15
1. Místo prevence v systému péče o ohrožené děti	6-7
2. Střediska výchovné péče	7-11
a) Právní úprava středisek	8
b) Novela zákona o ústavní výchově.....	9-11
3. Klienti středisek výchovné péče.....	11
4. Dostupnost preventivně výchovné péče ve střediscích vých. péče	12-15
a) Územní rozložení středisek výchovné péče	12-13
b) Úhrada za pobyt ve středisku výchovné péče	13-15
III. Přijetí klienta do střediska výchovné péče	16-16
1. Přijetí na základě smlouvy	16-17
2. Přijetí klienta z rozhodnutí soudu	17-19
IV. Pobyt ve středisku výchovné péče.....	20-25
1. Individuální přístup	20-21
2. Životní podmínky	22
3. Soukromý život klienta	22-24
4. Podávání a skladování léků	24
5. Motivační systém	24-25
6. Práce s rodinou	25
V. Personál střediska.....	26
VI. Závěr.....	27
VII. Zdroje a literatura	28-29

I. Úvod

1. Zákonný podklad systematických návštěv

1. Veřejný ochránce práv na základě ustanovení § 1 odst. 3 a 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, provádí systematické návštěvy míst (zařízení), v nichž se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na osobní svobodě. Příčinou omezení na svobodě může být rozhodnutí orgánu veřejné moci, nebo může jít o důsledek závislosti na poskytované péči.

2. Veřejný ochránce práv provádí systematické návštěvy od roku 2006. Rovněž zveřejňuje informace se zveřejněnými poznatky o situaci v jednotlivých typech zařízení. Tyto jsou dálkově dostupné,¹ aby mohly sloužit jak veřejnosti, tak i nenavštíveným zařízením jako zdroj informací o doporučeních ochránce. V letech 2011 – 2012 byly systematické návštěvy zaměřeny na zařízení, v nichž je poskytována péče dětem. Jedná se o školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a školská zařízení poskytující preventivně výchovnou péči, dětské psychiatrické léčebny a kojenecké ústavy.

3. Cílem systematických návštěv je posílit ochranu osob před všemi formami tzv. špatného zacházení. Špatným zacházením je třeba rozumět jednání, které, obecně řečeno, nerespektuje lidskou důstojnost. V extrémní poloze může mít podobu mučení, krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání, v nižší intenzitě formu neúcty k člověku a jeho právům, nerespektování jeho sociální autonomie, soukromí nebo práva na spoluúčast v procesu rozhodování o svém vlastním životě, zneužívání závislosti na poskytované péči, nebo její prohlubování. Formálně může špatné zacházení spočívat jak v porušování práv garantovaných Listinou základních práv a svobod,² mezinárodními úmluvami, zákony a podzákonnými právními předpisy, tak v neplnění více či méně závazných instrukcí, pokynů, standardů péče, principů dobré praxe či postupů.

4. V případě věznic, policejních cel či zařízení pro cizince špatné zacházení spočívá zejména v nerespektování práva na soukromí, v ponižujícím zacházení (např. při osobních prohlídkách) nebo trestání, či v nevyhovujících materiálních a hygienických podmínkách. Ve školských či zdravotnických zařízeních nebo v zařízeních sociálních služeb má špatné zacházení zpravidla podobu nerespektování práva na soukromí, práva na rodinný život, posilování závislosti na poskytované péči, nerespektování sociální autonomie a práva na spoluúčast při rozhodování o vlastním životě.

2. Systematické návštěvy středisek výchovné péče

5. Pro první polovinu roku 2012 jsem k provádění systematických návštěv vybral školská zařízení pro preventivní výchovnou péči, tedy střediska výchovné péče, resp. jejich internátní oddělení (dále také „střediska“ či „SVP“) ve smyslu § 1 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

¹Veřejný ochránce práv: *Souhrn zpráv z návštěv zařízení* [on-line]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zpravy-z-navstev-zarizeni/>, [cit. 12. 8. 2012].

² Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále také „zákon o ústavní výchově“).

6. Preventivně výchovná péče byla podle právní úpravy účinné do konce října 2012 poskytována jednak diagnostickými ústavy formou dobrovolných pobytů, a dále středisky výchovné péče.³ Tato zpráva shrnuje má zjištění a poznatky z návštěv středisek výchovné péče. Systematické návštěvy diagnostických ústavů byly započaty před koncem roku 2011. Poznatky a doporučení z těchto návštěv jsou shrnuty v samostatné zprávě.

7. Na základě zjištění z návštěv SVP jsem vypracoval doporučení odpovědným subjektům. Ze zobecněných doporučení pak odvozují standardy pro oblast preventivně výchovné péče, které uvozují jednotlivé kapitoly.

3. Průběh návštěv

8. Systematické návštěvy SVP proběhly vždy neohlášeně, ovšem na místě s vědomím vedení střediska. Průběh návštěv odpovídal velikosti a členění střediska. Návštěvy zahrnovaly prohlídku střediska, studium dokumentace klientů a vnitřních předpisů střediska, rozhovory s vedením, s pracovníky a s klienty. Rozhovory byly vedeny v soukromí, se zaměřením na praktické naplňování právních norem, resp. faktický denní režim a naplňování práv a povinností klientů dle zákona o ústavní výchově a prováděcích právních předpisů. V případě personálu byl rozhovor zaměřen na praktický výkon služeb ve středisku, materiální a odborné zázemí.

9. Ze strany navštívených středisek byla pracovníkům Kanceláře veřejného ochránce práv (dále také „Kancelář“) poskytnuta veškerá požadovaná součinnost. O zjištěních byly vypracovány zprávy s doporučeními a návrhy opatření k nápravě, které jsem předložil vedení středisek k vyjádření.

4. Informace o navštívených střediscích

10. Pracovníci Kanceláře navštívili pět středisek výchovné péče, resp. pět internátních oddělení těchto středisek, což je 24 % z celkového počtu internátních oddělení SVP v České republice.⁴ Tři z nich byla funkčně zařazena pod diagnostický ústav, jedno pod výchovný ústav a jedno navštívené SVP bylo soukromé. Všechna navštívená SVP měla kromě internátního oddělení i oddělení ambulantní, 2 z nich i oddělení celodenní (stacionární). Všichni klienti zde byli na základě dobrovolně uzavřené smlouvy o poskytnutí preventivně výchovné péče. V žádném z navštívených středisek nebylo konstatováno špatné zacházení.

11. Podrobnější informace o navštívených střediscích (název, zřizovatel, nadřízený, kapacita) jsou uvedeny v následující tabulce.

---

³ Diagnostické ústavy mohou dle přechodného ustanovení čísla 4 zákona o ústavní výchově v účinném znění poskytovat preventivně výchovnou péči formou dobrovolných pobytů do 31. srpna 2017, a to na základě žádosti rodičů dětí s poruchami chování. Tyto děti mohou být přijaty v průběhu kalendářního roku tak, aby jejich průměrný měsíční počet odpovídal nejvýše 10 % kapacity diagnostického ústavu.

⁴ Celkem je v ČR v rámci středisek výchovné péče 21 internátních oddělení (viz bod 41).

Název SVP	Zřizovatel	Funkční nadřízený	Kapacita internátního oddělení
SVP Kelč ⁵	MŠMT ⁶	Diagnostický ústav	16
SVP České Budějovice ⁷	MŠMT	Diagnostický ústav	16
SVP Help Me	Občanské sdružení	---	16
SVP Klíčov ⁸	MŠMT	Výchovný ústav	12
SVP Slaný ⁹	MŠMT	Diagnostický ústav	16

⁵ Součást Dětského diagnostického ústavu, střediska výchovné péče, základní školy a školní jídelny Olomouc – Svatý Kopeček.

⁶ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

⁷ Součást Dětského diagnostického ústavu, dětského domova se školou, střediska výchovné péče, základní školy a školní jídelny Homole, České Budějovice.

⁸ Součást Výchovného ústavu a střediska výchovné péče Klíčov, základní škola, praktická škola a školní jídelna, Praha.

⁹ Součást Diagnostického ústavu, dětského domova se školou, dětského domova, střediska výchovné péče, základní školy a školní jídelny Dobřichovice.

II. Preventivně výchovná péče v ČR

12. Účelem školských zařízení pro preventivně výchovnou péči je podle § 1 odst. 3 zákona o ústavní výchově poskytovat preventivně výchovnou péči, a tím zejména:

- předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte, nebo narušení jeho zdravého vývoje,
- zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a
- přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte.

Dále podle zákona o ústavní výchově střediska poskytují pomoc rodičům nebo jiným osobám, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, při výchově a vzdělávání dítěte a při řešení problémů spojených s péčí o dítě, s cílem zachovat a posílit rodinné vazby dítěte a zamezit odtržení dítěte od jeho rodinného prostředí.

13. Základním východiskem poskytování preventivně výchovné péče je **dobrovolnost**¹⁰ využití této služby na straně nezletilého klienta a jeho rodiny. Dobrovolnost reflektuje i právní a metodická úprava. Právním titulem k pobytu nezletilého klienta v internátním (ale i stacionárním nebo ambulantním) oddělení střediska výchovné péče je smlouva mezi střediskem a klientem, resp. jeho zákonnými zástupci. Klient samotný by měl spolupodepsat individuální výchovný plán. Dobrovolnost se promítá i do možností vedoucího SVP rozhodovat o právech a povinnostech klientů, které jsou, v porovnání s řediteli školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, značně omezenější (více bod 63).

1. Místo prevence v systému péče o ohrožené děti

14. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011¹¹ za jeden z cílů transformace systému práce s ohroženými dětmi a rodinami označuje snížení počtu dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče **posílením složky práce s ohroženým dítětem a rodinou** (s. 2). Služby prevence mají podle národního akčního plánu patřit mezi jeden ze tří základních pilířů sítě služeb pro ohrožené dítě a rodinu (spolu se sítí náhradních rodin a pobytovými zařízeními). Prevence má tvořit základ práce s ohroženou rodinou a dítětem, zejména doprovázením a poradenstvím ohroženým rodinám v jejich přirozeném prostředí, s cílem snížit počet dětí umístěvaných mimo rodinu. Je také předpokladem minimalizace využití represivních opatření a opatření vedoucích k zásahu do práv dítěte a rodiny (s. 10).

15. Jedním z velmi silných argumentů pro přesunutí důrazu na prevenci jsou také finanční náklady. Národní akční plán uvádí, že předcházením rozvinutí ohrožení dítěte a rodiny nebude nutné přistupovat k nákladnějším řešením situace, jako je

¹⁰ Odhlédneme-li od pobytu ve středisku z rozhodnutí soudu, které však v době návštěv bylo spíše výjimečné. Více viz kap. III. 2 Přijetí klienta z rozhodnutí soudu.

¹¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 – 2011* [on-line]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9555/Narodni_akcni_plan.pdf, [cit. 7. 8. 2012].

ústavní výchova (s. 10). Totéž bylo uvedeno již v Návrhu opatření k transformaci a sjednocení systému péče, který předcházal vzniku národního akčního plánu.¹²

16. Aby byla prevence účinná, je nutné do preventivních programů pro děti a mládež efektivně zapojit celou řadu aktérů, nejen střediska výchovné péče. Kromě SVP se na prevenci zásadně podílejí orgány sociálně-právní ochrany dětí, školy, obce prostřednictvím nejrůznějších preventivních programů, či týmy pro děti a mládež a systémy včasné intervence.¹³

2. Střediska výchovné péče

17. Střediska výchovné péče byla zřízena zákonem č. 390/1991 Sb., o předškolních zařízeních a školských zařízeních (v tehdejší znění zákona byla nazývána středisky výchovné péče o děti a mládež). Před rokem 1991 existovalo jediné obdobné zařízení tohoto typu v Praze 9 na Klíčově – Středisko pro mládež NVP.¹⁴

18. Středisko podle § 16 odst. 2 zákona o ústavní výchově poskytuje služby poradenské, terapeutické, diagnostické, vzdělávací, speciálně pedagogické a psychologické, výchovné, sociální a informační.

19. Většina středisek výchovné péče s internátním oddělením patří funkčně pod ředitelství diagnostického ústavu, několik málo z nich pod výchovný ústav, jediné SVP je soukromé.

V průběhu návštěv jsem se setkal s různými názory zainteresovaných osob na právní úpravu středisek výchovné péče, kdy jsou SVP řešena v zákoně o ústavní výchově spolu se zařízeními pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, či na vhodnost funkčního podřazení SVP pod diagnostické ústavy, což je velmi častý případ. Jsem si vědom toho, že někteří vedoucí či ředitelé se brání spojování s ústavní výchovou a zdůrazňují preventivní, a tedy zcela odlišný smysl středisek výchovné péče.

Účelem provádění systematických návštěv je primárně posílení ochrany práv osob. Pokud ve svých souhrnných zprávách z těchto návštěv navrhuji i systémová řešení určitých problémů, souvisí to vždy s účelem návštěv, tj. posílením ochrany práv osob omezených na svobodě. Jakkoli tedy mohu s výše uvedenými argumenty souhlasit či nesouhlasit, v aktuálním zakotvení středisek výchovné péče v zákoně o ústavní výchově, jako předpisu zakotvujícím i zařízení pro ústavní výchovu, nevidím z hlediska případného ohrožení ochrany práv klientů SVP zásadní problém.

---

¹² Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče – základní principy* [on-line]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/9556/Navrh_opatreni_k_transformaci.pdf, [cit. 7. 8. 2012]: „Náklady na péči na ohrožené dítě jsou vysoké, neboť je upozaděn význam preventivních opatření, spolupráce se školami, zdravotnickými zařízeními, NNO (nestátní neziskové organizace) a dalšími subjekty. Náklady na pozdní zásah v komplikované situaci jsou násobně vyšší, než včasná prevence. Jedna koruna vynaložená na prevenci má hodnotu sta korun vynaložených na nápravu, rehabilitaci, terapii, výstavbu a udržování ústavních zařízení.“

¹³ Pro více informací viz např. Agentura pro sociální začleňování: *Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence* [on-line]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/tymy-pro-deti-a-mladez-a-system-vcasne-intervence>, [cit. 7. 8. 2012].

¹⁴ Pro více informací viz *Výchovný ústav a středisko výchovné péče Klíčov, základní škola, praktická škola a školní jídelna: Historie* [on-line]. Dostupné z: <http://www.klicov.cz/index.php?c=historie>, [cit. 20. 8. 2012].

a) Právní úprava středisek

20. Existence a činnost středisek výchovné péče je řešena v zákoně o ústavní výchově, zejména v §§ 16 a 17. Na zákonné úrovni jsou dále upraveny práva a povinnosti vedoucího SVP a práva a povinnosti klientů SVP, a dále povinná dokumentace, kterou má středisko vést. To vše odkazem na některá ustanovení zákona, která řeší stejnou problematiku v zařízeních pro výkon ústavní výchovy. Zákon o ústavní výchově rovněž upravuje požadavky na způsobilost pracovníků střediska.

21. Samotné poskytování preventivně výchovné péče ve střediscích podrobněji upravuje vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče, ve znění pozdějších předpisů (dále také „vyhláška“). Vyhlášku a zákon dále doplňuje metodický pokyn č. 14 744/2007-24 Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy z roku 2007, upřesňující podmínky činnosti středisek výchovné péče (dále také „metodický pokyn“), který upřesňuje některé podrobnosti týkající se činnosti SVP. Mj. obsahuje zásady činnosti střediska, rozsah a formy činností a úkonů uskutečňovaných ve středisku, organizaci činností ve středisku a podmínky provozu střediska. V roce 2007 byl dále vydán příkaz ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k činnosti středisek výchovné péče, č. j. 14 744/2007-24 (dále také „příkaz ministryně“).

22. Právní úprava poskytování preventivně výchovné péče ve střediscích výchovné péče je tedy ve srovnání s právní úpravou výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy poměrně podrobná. Vzhledem k roztržitosti do několika předpisů, z nichž ne všechny jsou právně závazné,¹⁵ je však ne zcela přehledná.

23. Oproti právní úpravě výkonu ústavní výchovy jsou zde některé zásadní rozdíly vyplývající z ustanovení § 25 zákona o ústavní výchově, které reflektují jak dobrovolnost pobytu v internátním oddělení SVP, tak i jeho krátkodobost. Na SVP se mj. nevztahuje ustanovení § 22 upravující oddělenou místnost. SVP tedy nejsou oprávněna takovou místnost mít. Dále se na SVP nevztahuje dozor státního zastupitelství. Na rozhodování ředitele SVP se nevztahuje ani § 24 odst. 3 zákona o ústavní výchově, který upravuje, kdy ředitel rozhoduje v oblasti státní správy – ředitel SVP tedy nikdy nerozhoduje jako správní orgán. Není ani oprávněn ukládat klientům SVP opatření ve výchově (více bod 63).

Rozdíly v právech a povinnostech klientů SVP oproti dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo ochrannou výchovou:

- Nemají nárok na plné přímé zaopatření.
- Mají právo přijímat jen návštěvy osob odpovědných za výchovu a jiných blízkých osob (nevztahuje se tedy na ně ustanovení § 20 odst. 1 písm. o) zákona o ústavní výchově, které zakotvuje právo přijímat i návštěvy dalších osob).
- Nemá povinnost poskytnout řediteli doklady o svých příjmech.

---

¹⁵ Vzhledem k tomu, že ne všechna jsou zřizována MŠMT, a tedy nejsou povinna řídit se metodickým pokynem.

b) Novela zákona o ústavní výchově

24. Novela zákona o ústavní výchově byla vyhlášena dne 12. října 2012 pod č. 333/2012 Sb. a nabyla účinnost dnem 1. listopadu 2012.¹⁶ Přináší následující změny:

Středisko jako samostatné školské zařízení

25. Nově je zrušen druh zařízení „školské zařízení pro preventivně výchovnou péči“, což byl za předchozího znění zákona diagnostický ústav a středisko výchovné péče. Zároveň se zavádí nový druh školského zařízení – středisko výchovné péče.¹⁷

Zrušení pobytů v diagnostických ústavech na základě žádosti rodičů

26. Preventivně výchovnou péči podle znění zákona o ústavní výchově účinného do konce října 2012 poskytovala jednak střediska výchovné péče, a dále také diagnostické ústavy na základě žádosti rodičů dítěte (tzv. „dobrovolné pobyty“).¹⁸ Právní úprava nestanovila rozdíl mezi pobytem na základě žádosti rodičů v diagnostickém ústavu a pobytem ve středisku výchovné péče. Zatímco posláním diagnostických ústavů je diagnostika za účelem zařazení do vhodného zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, účel preventivně výchovné péče leží primárně v prevenci rozvinutí negativních jevů v chování dítěte, přičemž obsah preventivně výchovné péče značně přesahuje diagnostické činnosti. Dobrovolné pobyty v diagnostickém ústavu se ale často v režimu i programu neliší od pobytů dětí, které zde jsou na základě rozhodnutí soudu o předběžném opatření, ústavní výchově nebo ochranné výchově. Pokud je středisko výchovné péče navíc zařazeno pod diagnostický ústav, což je velmi častý případ, může vznikat konkurence mezi oběma „poskytovateli“ preventivně výchovné péče.

27. Podle novelizovaného znění zákona o ústavní výchově mají preventivně výchovnou péči nadále poskytovat pouze střediska výchovné péče, nikoli diagnostické ústavy. Důvodová zpráva vlády uvádí, že tato změna je založena na požadavku specializace jednotlivých typů zařízení, kdy diagnostický ústav má být zaměřen výhradně na diagnostiku, popřípadě na následné metodické odborné služby směrem k zařízením (s. 1). Dále je uvedeno, že jedním ze smyslů novely je oddělit výkon ústavní a ochranné výchovy od služeb poskytovaných střediskem, tedy zajistit, aby se nejprve poskytovala péče preventivní, a to v zařízeních tomu odpovídajících (tedy střediscích), nikoli aby docházelo ke kombinaci a prolínání typů služeb a klientů v rámci jednoho zařízení (s. 20).

28. V přechodných ustanoveních zákona o ústavní výchově je v bodě 4 stanoveno, že dětem, o jejichž umístění v důsledku poruch chování požádali jejich zákonní zástupci, může diagnostický ústav poskytovat péči nejdéle do konce srpna 2017, a to za stejných podmínek, které platí do nabytí účinnosti novely.

¹⁶ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: *Sněmovní tisk 574. Novela z. o výkonu ústavní výchovy* [on-line]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/ff/ee/1a.htm>, [cit. 12. 8. 2012].

¹⁷ Vláda ČR. Knihovna připravované legislativy: *Důvodová zpráva k návrhu novely zákona o ústavní výchově*. [on-line]. Dostupné z: <http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf>, [cit. 12. 8. 2012], s. 18 (dále také „důvodová zpráva k zákonu o ústavní výchově“).

¹⁸ Ustanovení § 16 odst. 2 zákona o ústavní výchově ve znění účinném do konce října 2012 stanovilo, že preventivně výchovná péče je poskytována střediskem nebo diagnostickým ústavem.

Klienti střediska

29. Podle předchozího znění zákona o ústavní výchově platilo, že klienty SVP byly osoby s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, které neměly nařízenou ústavní výchovu, a byly buďto nezletilé, nebo zletilé s neukončeným středním vzděláváním. Dále byli klienty mladí, již zletilí lidé, propuštění z ústavní výchovy, kterým středisko pomáhalo s integrací do společnosti (§ 16 odst. 1 a § 17 odst. 1 zákona o ústavní výchově ve znění účinném do konce října 2012).

30. V novelizovaném znění se okruh klientů rozšiřuje. Nově jsou jimi dle § 16 odst. 1:

- a) děti s rizikem poruch chování, či s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, případně zletilé osoby do ukončení přípravy na budoucí povolání, nejdéle do věku 26 let,
- b) osoby odpovědné za výchovu a pedagogičtí pracovníci,
- c) děti, u nichž rozhodl o zařazení do střediska soud.

31. Zajímavý posun může představovat zejména zahrnutí osob odpovědných za výchovu do okruhu klientů střediska. V průběhu systematických návštěv SVP jsem se opakovaně setkával s povzdechy ze strany odborných pracovníků SVP, že klientem by měli být zejména rodiče, kteří na problémech svých dětí nesou lví podíl viny a se kterými je často nesnadná spolupráce.

Ambulantní forma preventivně výchovné péče

32. V novelizovaném znění zákona o ústavní výchově není zcela jasné, pro koho je určena ambulantní forma preventivně výchovné péče. Předchozí právní úprava stanovila, že o ambulantní službu mohl žádat zákonný zástupce klienta, nebo klient starší 15 let. Nově však ustanovení § 17 odst. 1 písm. a) uvádí, že o ambulantní službu střediska může požádat:

- 1) klient uvedený pod písm. a) a c), je-li starší 15 let,
- 2) klient uvedený v písm. b), nebo
- 3) příslušná škola nebo školské zařízení.

Z doslovného výkladu tohoto ustanovení by vyplynulo, že ambulantní služba není poskytována klientům pod písm. a) a c), jsou-li mladší 15 let, neboť zde není uveden nikdo, kdo by o tuto formu služby mohl požádat. Lze se však domnívat, že nebylo sledováno zúžení okruhu klientů ambulantní formy preventivně výchovné péče, což by bylo v rozporu s právem dítěte na náležitou péči, s nejlepším zájmem dítěte i se zamýšleným cílem novely zákona.¹⁹

33. Je tedy nutné vyjít z toho, že uzavření smlouvy o poskytnutí služby střediska je právní úkon. Dítě nabývá způsobilosti k právním úkonům postupně, s ohledem na svou rozumovou a volní vyspělost. Stanoví-li zákon o ústavní výchově, že dítě od 15 let je způsobilé podat žádost vedoucí k uzavření smlouvy samo, pak za dítě mladší 15 let tak musí učinit jeho zákonní zástupci, typicky osoby odpovědné za výchovu.

34. Matoucí je též to, že o ambulantní službu by měli žádat klienti uvedení pod písm. c) – tedy ti, o jejichž zařazení do střediska rozhodl soud. Novelizovaný zákon

¹⁹ Důvodová zpráva hned v úvodu na s. 1 praví, že „zcela zásadní změnou je předpokládané využívání preventivně výchovné péče ve střediscích (...) a snížení počtu dětí v ústavní péči tím, že bude kladen větší důraz na prevenci a poradenství.“

totiž v § 17 odst. 6 zároveň stanoví, že tyto klienty středisko přijímá do výchovné péče i bez žádosti nebo souhlasu. Zároveň má platit, že soud rozhodne i o formě služeb.

Informovaný souhlas s poskytnutím služeb

35. Novelizované znění zákona v § 17 odst. 2 stanoví, že služby se poskytují až po písemném udělení informovaného souhlasu žadatele s jejich obsahem, způsoby a metodami provádění, očekávanými výsledky a s riziky poskytnutí, resp. neposkytnutí služby. Informace jsou poskytnuty také klientovi, který není žadatelem.

Terénní forma preventivně výchovné péče

36. Rozšiřují se formy poskytování preventivně výchovné péče. Kromě dosavadní ambulantní, celodenní a internátní přibude forma terénní, „*zejména v rodinném nebo školním prostředí klienta*“.

Tuto změnu vítám, neboť v průběhu systematických návštěv jsem se setkal s tím, že někteří zaměstnanci SVP pracovali s klienty v terénu (ve školách, nebo v jejich domácím prostředí) již nyní, a přínos této praxe hodnotili pozitivně.

3. Klienti středisek výchovné péče

Preventivně výchovná péče by měla být dostupná všem dětem včetně těch, které mají nařízenou ústavní výchovu.

37. Výše bylo uvedeno, že zákon o ústavní výchově v § 16 odst. 1 nově upravuje okruh klientů SVP, kterými jsou:

- a) děti s rizikem poruch chování, či s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, případně zletilé osoby do ukončení přípravy na budoucí povolání, nejdéle do věku 26 let,
- b) osoby odpovědné za výchovu a pedagogičtí pracovníci,
- c) děti, u nichž rozhodl o zařazení do střediska soud.

38. Z účelu středisek výchovné péče lze vyvodit, že problémy nezletilých klientů SVP by neměly dosahovat takové intenzity, kdy už jsou dány důvody pro nařízení ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. V praxi se však často stává, že **dítě se do SVP dostane pozdě** – alespoň podle odborníků z navštívených středisek. Vystává zde otázka, co je důvodem a zda tento problém částečně nesouvisí s dostupností preventivní péče (více kapitola II. 4 Dostupnost preventivně výchovné péče).

39. Z návštěv dále vyplynulo, že nebyla využívána možnost pobytu v SVP po ukončení ústavní výchovy jako pomoc při integraci do společnosti. Pracovníci navštívených SVP s tímto druhem služby neměli příliš zkušeností. V novelizovaném znění zákona o ústavní výchově již není uvedeno, že by střediska výchovné péče měla poskytovat péči lidem po skončení ústavní výchovy. V České republice je však obecně nedostatek navazujících služeb právě pro tuto skupinu mladých dospělých, na což upozorňovala řada ředitelů školských zařízení pro výkon ústavní výchovy během systematických návštěv.²⁰

²⁰ V novelizovaném znění zákona o sociálně-právní ochraně dětí je nově zakotven institut „sociální kurately“. Ta se má však podle § 32 odst. 4 písm. e) zaměřovat na pomoc dětem po propuštění z ochranné výchovy nebo

4. Dostupnost preventivně výchovné péče ve střediscích výchovné péče

a) Územní rozložení středisek výchovné péče

Střediska výchovné péče by měla být dostupná ve všech krajích, a to i v menších městech. Preventivně výchovná péče by měla být dostupná ve formě ambulantní, celodenní, internátní i terénní.

40. V České republice je 17 středisek výchovné péče, která mají necelých 40 pracovišť. Celkem 21 z těchto pracovišť má i internátní oddělení.²¹ Celodenních oddělení (stacionáře) je ještě méně. Většina internátních a stacionárních oddělení má kapacitu do 20 míst. Střediska výchovné péče nejsou v rámci republiky rovnoměrně rozložena. V některých krajích (zejm. Královéhradecký, Jihočeský a Moravskoslezský) jsou střediska i v menších městech, kde obvykle poskytují ambulantní formu péče. **V některých krajích je však preventivně výchovná péče ve střediscích prakticky nedostupná.** Jde hlavně o Kraj Vysočina, kde je pouze SVP Černovice v malé obci²² nabízející ambulantní služby, a Pardubický kraj, kde je dostupná také jen ambulantní forma péče v SVP Chrudim.²³ V Karlovarském kraji je také pouze jedno SVP, které má ambulantní a internátní oddělení (kapacita 8 lůžek).²⁴ Poptávku po preventivně výchovné péči v těchto krajích nemohou pokrýt ani diagnostické ústavy. V daných krajích totiž diagnostické ústavy nejsou a obce z těchto krajů tak patří do územních obvodů diagnostických ústavů v jiných krajích. Tyto nemohou kapacitně preventivně výchovnou péči zajistit, neboť zákon o ústavní výchově v § 7 odst. 2 stanoví, že k dobrovolným pobytům lze přijmout jen tolik dětí, aby jejich průměrný měsíční počet nepřesáhl 10 % kapacity diagnostického ústavu. Kromě kapacitních problémů je třeba vzít v úvahu i mnohdy velké vzdálenosti, které mohou od dobrovolných pobytů odradit kvůli časové a finanční náročnosti navštěvování dítěte v ústavu, nebo dojíždění dítěte domů na víkendy. Diagnostické ústavy kromě toho neposkytují preventivně výchovnou péči ve formě ambulantní či celodenní, které jsou mezi řadou rodin preferovány kvůli menší finanční náročnosti oproti internátním pobytům.

I Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 – 2011 uvádí, že síť odborné pomoci pro ohrožené dítě a rodinu není pokryta rovnoměrně, a že specializované odborné služby, ale i běžné terénní služby jsou v některých regionech nedostupné. *„Cílem transformace sítě služeb pro ohrožené děti a rodiny je pokrytí každého regionu (kraje) službami pro ohrožené dítě a rodinu tak, aby tyto služby byly odpovídající kvality (dle standardů kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami), odpovídající kvantity (vzhledem k počtu ohrožených dětí a rodin tak, aby služby pro ohrožené děti a jejich rodiny nebyly zajišťovány mimo*

ústavní výchovy, která byla nařízena z důvodu závažných výchovných problémů. Podle písm. f) stejného ustanovení se dále zaměřuje na zajištění návazné péče stejné skupině dětí i po dosažení zletilosti, dojde-li k prodloužení ústavní nebo ochranné výchovy. Dětem, kterým byla ústavní výchova nařízena z jiných důvodů, a tato jim skončí dosažením zletilosti, tak navazující péči musí poskytnout zejména sociální služby.

²¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Střediska výchovné péče* [on-line]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/strediska-vychovne-pece/>, [cit 20. 1. 2013].

²² Výchovný ústav, středisko výchovné péče, střední škola a školní jídelna Černovice [online]. Dostupné z: <http://www.vucernovice.cz/stredisko-vychovne-pece/>, [cit 20. 1. 2013].

²³ Středisko výchovné péče pro děti a mládež Chrudim [on-line]. Dostupné z: <http://www.archa-chrudim.cz/index.php?show=zaklad>, [cit 20. 1. 2013].

²⁴ Středisko výchovné péče Karlovy Vary [on-line]. Dostupné z: http://www.svpkv.wz.cz/?utm_source=najisto.centrum.cz&utm_medium=referral, [cit. 12. 9. 2012].

region) především terénní a ambulantní, flexibilní (přizpůsobení se aktuální potřebě ohrožených dětí a rodin v regionu), specializované (tak, aby byly v rámci regionu dostupné úzké specializace), vzájemně kompatibilní a regionálně a místně prostupné (tak, aby bylo možné reagovat na aktuální potřebu ohroženého dítěte a rodiny)“ (s. 8 - 9). Konkrétně navýšení středisek výchovné péče předpokládá i důvodová zpráva Vlády ČR k novele zákona o ústavní výchově, která hned v úvodu uvádí, že „zcela zásadní změnou je předpokládané využívání preventivně výchovné péče ve střediscích ve větším rozsahu, „destigmatizace“ středisek a snížení počtu dětí v ústavní péči tím, že bude kladen větší důraz na prevenci a poradenství.“

Na prevenci se samozřejmě v různých formách podílí i jiné subjekty, ať už se jedná o sociální služby, nebo aktéry podílející se na sociálně-právní ochraně dětí. Tyto však nemohou plnohodnotně nahradit preventivně výchovnou péči, jak je definována v zákoně o ústavní výchově a prováděcích předpisech.

41. Počet SVP dle mého názoru není dostačující a preventivně výchovná péče v České republice není dostupná. V porovnání s počtem školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy je zjevné, že preventivně výchovná péče, přes avizované posílení role prevence v systému péče o ohrožené děti, stále není prioritou. Je nutné, aby se důraz na prevenci přesunul z roviny prání a deklarací do roviny reálných činů.

Doporučuji Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy:

- do konce roku 2014 zajistit dostupnost preventivně výchovné péče rovnoměrně ve všech krajích tak, aby střediska byla dostupná i v menších městech,
- zajistit, aby preventivně výchovná péče byla v rámci republiky rovnoměrně dostupná ve formě ambulantní, celodenní, internátní i terénní.

b) Úhrada za pobyt ve středisku výchovné péče

Střediska výchovné péče by měla zákonné zástupce klienta aktivně upozorňovat na možnost žádat k úhradě nákladů za pobyt a stravu ve středisku, případně k úhradě nákladů na dojíždění klientů do ambulantního oddělení, o dávku pomoci v hmotné nouzi – mimořádnou okamžitou pomoc.

42. Ačkoliv preventivně výchovná péče samotná se poskytuje bezúplatně (čl. 4, odd. II., bod 5 metodického pokynu), stravování v rámci celodenního pobytu ve středisku a ubytování u níže uvedeného jsou zpoplatněny (podle § 17 odst. 5 zákona o ústavní výchově). Zákon o ústavní výchově stanoví, že úhradu je nutné provést před přijetím klienta do střediska, nedohodnou-li se strany jinak. Vyhláška sice stanoví, že předání dokladu o úhradě za stravování a ubytování řediteli se považuje za jednu z podmínek přijetí klienta do střediska (§ 9 odst. 4 písm. a/), toto ustanovení je však překonáno novelizovaným zněním zákona o ústavní výchově, které získalo dovětek „nedohodnou-li se strany jinak“. Výše této úplaty se v praxi pohybuje v řádu několika tisíců korun za měsíc pobytu.²⁵

²⁵ Podle metodického pokynu (čl. 4, odd. II, bod 5) jsou náklady na ubytování za 1 lůžko nejméně 120,- Kč a nejvíce 300,- Kč za měsíc. Náklady na stravování se odvíjí od věku klienta a jsou stanoveny ve vyhlášce č. 107/2005 Sb., o školním stravování, ve znění pozdějších předpisů.

43. Zároveň je dostupnost ambulantní formy péče (kde tyto náklady nevznikají) v některých krajích značně omezená. Platí to zejména o Olomouckém kraji, kde je ambulantní oddělení SVP pouze v Kelčích²⁶ a Kroměříži, o Ústeckém kraji (SVP Děčín a Ústí nad Labem), Plzeňském kraji (SVP Plzeň, Domažlice), a rovněž o kraji Karlovarském a Pardubickém (bod 41). Ovšem i v oblastech, kde ambulantní forma péče dostupná je, může být tato nevhodná či nedostatečná vzhledem k individuálnímu problému klienta.

44. Finanční náročnost internátní a celodenní formy preventivně výchovné péče je tedy další faktor, který ztěžuje její dostupnost, zejména sociálně slabším rodinám. Sociální důvody jsou přitom v kombinaci s jiným problémem (výchovné problémy, porucha chování) jedny z nejméně frekventovaných důvodů nařízení ústavní výchovy.²⁷ Literatura dále uvádí, že „nejpříznivější živná půda kriminálního chování mládeže jsou nejnižší vrstvy společnosti, vrstvy lidí bez kvalifikace nebo s nejnižší kvalifikací, vrstvy, v nichž je největší chudoba a nejvyšší nezaměstnanost“.²⁸ Například Bechyňová s Konvičkovou uvádí, že všechny typy zanedbávání péče o dítě ze strany rodičů „vysoce koreluje s chudobou a špatným sociálním postavením rodin“.²⁹

Pro jednu z nejvíce ohrožených skupin dětí – dětí ze sociálně slabého prostředí, tak může být prevence obtížně dostupná kvůli mnohdy vysokým částkám, které za pobyt v SVP musí rodina zaplatit.

45. K částečné úhradě pobytu ve středisku, pokud se nejedná o pobyt nařízený soudem podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, lze využít dávku pomoci v hmotné nouzi, konkrétně mimořádnou okamžitou pomoc. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále „zákon o pomoci v hmotné nouzi“) v § 2 odst. 5 písm. c) uvádí, že za osobu v hmotné nouzi lze považovat též osobu, která nemá vzhledem k příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům dostatečné prostředky „na úhradu odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí“. Do tohoto rozsahu lze nepochybně zahrnout i rodiče dítěte, které potřebuje preventivně výchovnou péči ve středisku výchovné péče. Zákon v § 2 odst. 6 písm. c) dále stanoví, že za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat též osobu, která je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže zejména „je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy, nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, resp. v 19 letech“.³⁰

²⁶ Od ledna 2013 se SVP stěhuje z Kelče do Tršic.

²⁷ Veřejný ochránce práv: *Zpráva ze systematických návštěv školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy 2011* [on-line]. Dostupné z:

http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2012/2012_skolska-zarizeni.pdf, [cit. 10. 9. 2012], s. 40 a násl., kap. IV. 1 *Nejčastější důvody pro nařízení ústavní výchovy*.

²⁸ MATOUŠEK, O. – KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence. Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 2003, s. 41.

²⁹ BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M.: *Sanace rodiny*, Praha: Portál, 2008, s. 39.

³⁰ Pro doplnění a podporu uvedeného závěru nabízím výňatky z Normativní instrukce Ministerstva práce a sociálních věcí č. 1/2013, Postup v řízení o jednorázové dávce mimořádné okamžité pomoci podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (od str. 5):

- „ÚP ČR (pozn. úřad práce) má rovněž možnost považovat osobu za osobu v hmotné nouzi, pokud nemá dostatečné prostředky k úhradě nákladů souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí (dále jen „SPOD“). Mezi nezbytné náklady, které souvisejí s výkonem SPOD podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o SPOD“) lze zařadit zejména náklady na odbornou poradenskou pomoc poskytovanou poradenským zařízením, (...), střediskem výchovné péče nebo pedagogicko-psychologickou poradnou.“

46. **K úhradě internátního či celodenního pobytu, případně k úhradě nákladů na dojíždění do SVP do ambulantního oddělení, lze tedy použít mimořádnou okamžitou pomoc.** Řešení je to však pouze částečné, protože zákon o pomoci v hmotné nouzi dále uvádí, že výše mimořádné okamžité pomoci této osobě se stanoví jednorázově až do výše 1.000,- Kč. Součet dávek poskytnutých podle tohoto ustanovení pak nesmí v rámci jednoho kalendářního roku překročit čtyřnásobek životního minima jednotlivce (§ 37 písm. e/ zákona o pomoci v hmotné nouzi).

47. V některých navštívených SVP sociální pracovníci aktivně kontaktovali sociální odbory městských úřadů a snažili se na pobyt některých klientů získat příspěvek, či rodičům klientů doporučovali zažádat o dávku pomoci v hmotné nouzi. Tento postup by měl být standardním i v ostatních střediscích.

Doporučuji střediskům výchovné péče, případně OSPOD:

- **upozorňovat rodiče na možnost žádat na úhradu internátní a celodenní formy preventivně výchovné péče o dávku pomoci v hmotné nouzi – mimořádnou okamžitou pomoc,**
- **upozorňovat na možnost žádat o tuto dávku i na pokrytí nákladů na dojíždění klientů do ambulantního oddělení střediska.**

-
- „Dále mezi náklady lze zařadit cestovní výdaje rodičů na návštěvy dítěte, které je umístěno v zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen „ZDVOP“) nebo v náhradní rodinné péči a výdaje spojené s dočasným pobytem dítěte u rodičů, jedná-li se o dítě, u kterého bylo nařízeno předběžné opatření, ústavní výchova, uložena ochranná výchova nebo rozhodnuto o umístění do péče ZDVOP, a příslušný orgán SPOD udělil souhlas s pobytem dítěte mimo ústavní zařízení nebo ZDVOP u rodičů.“
  - „V dané souvislosti je třeba doplnit, že náklady na pobyt dítěte ve středisku výchovné péče uložené soudem podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (...) nejsou výdaje, které přímo vyplývají ze zákona o SPOD, ačkoliv s poskytováním SPOD většinou úzce souvisí. Proto tyto výdaje nelze zařadit pod úhradu nákladů souvisejících se SPOD.“
  - „Výše MOP, kdy osoba nemá dostatečné prostředky k úhradě nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se SPOD, se stanoví až do výše těchto nákladů. Podmínkou však je, že součet poskytnutých dávek nesmí v rámci kalendářního roku překročit desetinásobek životního minima jednotlivce.“

III. Přijetí klienta do střediska výchovné péče

48. Střediska výchovné péče poskytují preventivně výchovnou péči buď na základě smlouvy uzavřené mezi střediskem a klientem, resp. jeho zákonným zástupcem podle § 17 odst. 5 zákona o ústavní výchově, nebo na základě rozhodnutí soudu podle § 93 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Podle novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále také „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“), která je účinná od 1. ledna 2013, je rovněž pobyt v SVP uveden jako jedno z výchovných opatření, které může dítěti nařídít soud (§ 13a odst. 1 písm. a/).

1. Přijetí na základě smlouvy

Internátní a stacionární formu služby by měla střediska výchovné péče poskytovat i na základě doporučení ambulance jiného SVP.

Smlouva o poskytnutí internátní či celodenní formy služby by měla obsahovat podpis nezletilého klienta a stručné uvedení cílů pobytu, případně odkaz na tyto cíle v individuálním výchovném plánu.

49. Zákon o ústavní výchově v § 17 odst. 5 uvádí, že v rámci preventivně výchovné péče ve formě celodenních služeb nebo internátních služeb se klientům poskytuje stravování a ubytování **na základě smlouvy** mezi střediskem a zákonným zástupcem klienta, nebo zletilým klientem. Smlouvě předchází podání žádosti o poskytnutí určité formy služby střediska. Dále je k uzavření smlouvy nutné doporučení ambulance. Pokud se strany nedohodnou jinak, je dále nutné před přijetím klienta uhradit náklady na stravování a ubytování.

50. Prvním krokem k uzavření smlouvy o pobytu v celodenním nebo internátním oddělení je **podání žádosti o poskytnutí služeb střediska**. Kdo žádost podává, stanoví § 17 odst. 1 zákona o ústavní výchově. Výše bylo uvedeno, že zákon o ústavní výchově neřeší, kdo podává žádost o ambulantní službu za dítě mladší 15 let. Vzhledem k tomu, že následně se jedná o právní úkon (smlouva), ke kterému dítě mladší 15 let patrně není právně způsobilé, budou za dítě žádost podávat jeho zákonní zástupci, typicky osoby odpovědné za výchovu (jak bylo stanoveno ve znění zákona o ústavní výchově účinném do konce října 2012). V případě celodenních nebo internátních služeb podává žádost zákonný zástupce klienta, nebo zletilý klient.

51. Podmínkou poskytnutí celodenních a internátních služeb je vždy **doporučení z ambulantního oddělení**. V průběhu návštěv jsem se někde setkal s praxí, kdy bylo vyžadováno doporučení ambulantního oddělení téhož střediska, respektive že jiné nebylo akceptováno. Zákon o ústavní výchově však takovou podmínku nestanoví.

Doporučuji střediskům výchovné péče:

- **přijímat klienty k internátnímu pobytu i na základě doporučení ambulantních oddělení jiných středisek výchovné péče.**

Náležitosti smlouvy

52. Náležitosti samotné smlouvy specifikuje vyhláška v § 9 odst. 3. Uvádí, že smlouva obsahuje zejm. a) jméno, příjmení, datum a místo narození klienta, místo trvalého pobytu případně bydliště; b) pokud jde o nezletilého klienta jméno, příjmení a místo trvalého pobytu zákonných zástupců; c) postup v případech souvisejících s poskytováním zdravotní péče; d) datum přijetí a ukončení pobytu; e) podmínky ukončení nebo přerušování pobytu; f) potvrzení o seznámení s vnitřním řádem střediska a souhlas s jeho dodržováním. V navštívených střediscích smlouvy předepsané náležitosti obsahovaly a neshledal jsem pochybení.

53. Ačkoli zákon ani vyhláška nestanoví, že smlouvu by měl spolupodepsat i nezletilý klient, v některých navštívených střediscích smlouvy o pobytu obsahovaly i podpis nezletilého klienta. Takovou praxi vítám a lze ji dle mého doporučit. Výše bylo uvedeno, že základním prvkem preventivně výchovné péče je dobrovolnost. Spolupodpis samotného nezletilého klienta pomůže vyjádřit, že pro „dobrovolný“ pobyt nebyl důležitý jen názor rodiče klienta, ale i názor klienta samotného. Je tak již od počátku zapojen do procesu přijetí do SVP. Dítě je v pozici rovnocenného partnera, narůstá jeho pocit odpovědnosti.

54. Některá střediska nad rámec vyhláškou vyžadovaných náležitostí do smluv o pobytu v internátním či celodenním oddělení přidávají dále stručné uvedení cílů pobytu. Smlouva, resp. „zakázka pobytu“ tak byla více individualizovaná, což je v duchu současných požadavků (které poskytování služeb podmiňují rovněž udělením písemného informovaného souhlasu dle ustanovení § 17 odst. 2 zákona o ústavní výchově).

Doporučuji střediskům:

- **smlouvy o pobytu v internátním či celodenním oddělení doplňovat i podpisem nezletilého klienta a stručným uvedením cílů pobytu (individualizací zakázky), případně odkazem na tyto cíle v individuálním výchovném plánu.**

2. Přijetí klienta z rozhodnutí soudu

Náklady na ubytování a stravu v SVP klientů, kteří jsou zde umístěni z rozhodnutí soudu, by měl primárně hradit stát, resp. financování těchto pobytů rodinami (např. obdobně, jako je tomu u ústavní a ochranné výchovy) by mělo být zajištěno způsobem vycházejícím z povinnosti subjektům dané zákonem.

55. Pokud o poskytnutí služby v SVP rozhodne soud, činí tak buď ve formě opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, nebo jako výchovné opatření podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

56. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 93 jako jedno z opatření ukládaných dětem mladším patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného, uvádí pod písm. d) i zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče. V navštívených SVP v době návštěv žádné dítě z rozhodnutí soudu podle tohoto zákona aktuálně umístěno nebylo a dotázaní pracovníci uvedli, že tyto případy nejsou příliš časté. Pokud nastanou, vznikají nejrůznější problémy. Někteří ředitelé např. uvedli, že **soudy**

nekonzultují se středisky jejich aktuální kapacitu. Může se tak stát, že soud nařídí internátní pobyt v SVP, které je naplněné.

57. Podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí (§ 13a odst. 1) platí, že vyžaduje-li to zájem dítěte a výchovná opatření podle § 13 odst. 1³¹ nevedla k nápravě, může soud dočasně odejmout dítě z péče rodičů nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte; přitom dítěti nařídí nejdéle na 3 měsíce pobyt ve středisku výchovné péče, nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Podle odst. 3 tohoto ustanovení soud v rozhodnutí označí zařízení, do kterého má být dítě umístěno, přičemž dbá na to, aby bylo dítě umístěno co nejbližší k rodičům nebo jiným osobám blízkým. Nakolik bude tato možnost soudu využívána, ukáže až praxe. Z počátku však může být překážkou intenzivnějšímu využívání této možnosti nedostatečná síť středisek výchovné péče (viz výše).

58. Zákon o ústavní výchově k nařízení pobytu v SVP soudem uvádí, že v tomto případě středisko klienta přijme i bez souhlasu a žádosti zákonných zástupců. Formu péče (internátní, stacionární, ambulantní) má podle § 17 odst. 6 písm. b) určit soud ve svém rozhodnutí. Neuzavírá se ani smlouva o pobytu a středisko je povinno klienta přijmout, i pokud předem nedojde k úhradě nákladů.

59. Kromě problému s kapacitou SVP je **problémem i otázka financování nákladů za pobyt a stravu v případě internátních či celodenních forem péče z rozhodnutí soudu.** Podle mého názoru není právně stanoveno, kdo má úhradu platit.

60. Na rozdíl od příspěvku na úhradu péče poskytované dítěti s ústavní nebo ochrannou výchovou ve školském zařízení, kdy o povinnosti rodičů jej platit rozhoduje ředitel zařízení ve správním řízení, a sama povinnost je dostatečně konkrétně založena zákonem o ústavní výchově (§ 27), v případě soudem nařízeného pobytu v SVP povinnost platit úhradu jasná není. Ustanovení § 17 odst. 5 je přílehlavé pro pobyt dobrovolný (úplata na základě smlouvy). Je principem právního státu, že povinnosti mohou být osobám ukládány pouze na základě zákona. Rodičům nelze uložit povinnost hradit pobyt na základě ustanovení podzákoných předpisů (mám na mysli vyhlášku, která stanoví výši úhrad za ubytování a stravu v SVP; viz výše bod 42).

Jedná se o právní problém, který je zásadní. Pouze na okraj lze zmínit, že je řeč o rodinách ze sociálně znevýhodněného prostředí, kde nemalé náklady, které by z rozhodnutí soudu o pobytu dítěte v SVP rodině vplynuly, by mohly vést k zadlužení a tedy dalšímu zhoršení sociálně ekonomické situace rodin a výchovného prostředí dětí. Výše bylo sice uvedeno, že pokud se nejedná o pobyt z rozhodnutí soudu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, lze k pokrytí nákladů žádat o dávku pomoci v hmotné nouzi, na tu však není právní nárok.

Ačkoli mi nepřísluší zasahovat do rozhodovací činnosti soudů, konstatuji, že by bylo přínosné, kdyby soudci se středisky výchovné péče aktivněji spolupracovali v případě rozhodnutí o zařazení do programu v SVP.

---

³¹ Těmi jsou napomenutí, dohled, uložení omezení, uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc.

Doporučuji Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy:

- **iniciovat změnu právní úpravy hrazení nákladů za stravu a ubytování v SVP, pokud jde o umístění nezletilého na základě rozhodnutí soudu. Primárně by tyto náklady měl hradit stát a právní úprava by mohla být obdobná úpravě hrazení příspěvku na úhradu péče poskytované dítěti ve školském zařízení (§ 27 zákona).**

IV. Pobyt ve středisku výchovné péče

61. Pobyt v SVP, resp. nejrůznější aspekty týkající se poskytované péče, jsou upraveny zejm. ve vyhlášce a metodickém pokynu. Co se týká zajištění soukromí, požadavků na materiální vybavení a principů zacházení, platí zde přiměřeně Standardy péče o děti a jejich rodiny, které jsem formuloval ve Zprávě z návštěv zařízení pro výkon ústavní výchovy 2011.

62. Pobyt je ve většině případů dobrovolný, tedy na základě smlouvy, což reflektuje i zákon o ústavní výchově tím, že ředitel, resp. vedoucí SVP, nedisponuje vůči klientovi SVP natolik silnými pravomocemi, jako ředitel zařízení, kde se vykonává ústavní výchova nebo ochranná výchova. Zejména nemůže ukládat dítěti opatření ve výchově, například nemá možnost mu za porušení povinnosti snížit kapesné, či odejmout možnost zúčastnit se atraktivní činnosti či akce.³²

1. Individuální přístup

Klient by měl mít zajištěnu individuální péči etopeda a psychologa. Intenzita péče by měla odpovídat jeho potřebám.

Etoped a psycholog by měli efektivně spolupracovat s vychovateli, jejichž práce s dětmi je potom odborná a cílená.

Klient by měl mít vypracovaný individuální výchovný plán, který obsahuje individualizované cíle pobytu. S těmito cíli by měl být klient dostatečně seznámen.

63. Vyhláška předpokládá, že SVP poskytuje preventivně výchovné služby, mezi nimiž je vyjmenováno i vedení klienta formou individuální terapeutické činnosti (§ 2 odst. 3 písm. c/). Během systematických návštěv SVP jsem oceňoval individuální péči etopeda a doporučoval jsem zajišťovat individuální psychoterapii dětem, které ji potřebují.

64. Velmi jsem během návštěv oceňoval, pokud etoped či psycholog aktivně komunikovali s rodinou, se školou a zprostředkovali své poznatky vychovatelům střediska. Informovanost personálu SVP byla zajišťována zejména prostřednictvím pravidelných porad. Vychovatelé se tak mohli věnovat smysluplné cílené práci s dětmi a nefungovali pouze jako „hlídači“ dětí. Rovněž jsem oceňoval, pokud bylo v rámci společných komunit prováděno hodnocení či sebehodnocení dětí za účasti vychovatelů a dalších odborných zaměstnanců, kteří dětem poskytli zpětnou vazbu.

65. V rámci návštěv jsem za velmi dobrou praxi označil přístup vedoucího SVP Kelč, který z vlastní iniciativy poskytoval klientům „terénní“ služby ve škole nebo v rodinném prostředí, a to ještě před účinností novely zákona o ústavní výchově, která terénní formu služeb SVP zavádí.

66. Individuální přístup by se dle mého názoru měl odrazit i v individuálním výchovném plánu klienta, který by měl být zaměřen na jeho specifické potřeby. Měly by v něm být uvedeny konkrétní cíle a výchovně vzdělávací prostředky k jejich dosažení.

³² Úprava pravomocí ředitele SVP zůstala stejná i po novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí, které nově stanoví, že pobyt dítěte v SVP může nařídit soud jako formu výchovného opatření.

67. Vyhláška v § 3 odst. 4 uvádí, že nejpozději do 14 dnů od přijetí klienta do ambulantního oddělení vypracuje středisko s klientem individuální výchovný plán, který je zaměřený na nápravu poruch chování, prevenci negativních jevů v sociálním vývoji a zdravý rozvoj osobnosti. Ředitel střediska s ním má seznámit klienta a zákonného zástupce, kteří toto potvrdí svým podpisem v individuálním výchovném plánu. Metodický pokyn v čl. 4 odd. 1 bodu 1 upřesňuje jeho obsahové náležitosti, mj. je to důvod žádosti klienta, vymezení cílů, kterých chce klient dosáhnout (tzv. zakázka klienta), vymezení podmínek spolupráce mezi střediskem, klientem a zákonným zástupcem. Prakticky totéž uvádí k náležitostem i příkaz ministryně.

68. Rozsáhlá novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí přinesla do práce OSPOD nový nástroj – individuální plán ochrany dítěte.³³ Povinností střediska je spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. OSPOD tedy v případě toho kterého dítěte může mít ze své dosavadní činnosti důležité informace pro sestavování individuálního výchovného plánu ve středisku, a pokud dosud dítě sociálně-právní ochrany nepožívalo, je namístě vzhledem k okolnostem OSPOD vyrozumět.³⁴

69. V průběhu systematických návštěv jsem neshledal v kvalitě individuálních výchovných plánů zásadnější nedostatky. Jen někde chyběly podpisy klienta o seznámení se s plánem. Jako problematické nevnímám ani tak samotný chybějící podpis, ale spíše situaci, kdy dítě neví, proč v SVP je a čeho by mělo během pobytu být dosaženo.

Doporučuji střediskům:

- **poskytovat klientům individuální terapeutickou péči, která je odvislá od jejich potřeb,**
- **zajistit efektivní spolupráci etopeda či psychologa s vychovateli,**
- **dbát, aby individuální výchovné plány odrážely specifické potřeby klienta, obsahovaly konkrétní cíle a výchovně vzdělávací prostředky k jejich dosažení,**
- **zajistit, aby individuální výchovný plán byl v souladu s širším nástrojem sociálně-právní ochrany dítěte, totiž individuálním plánem ochrany dítěte,**
- **zajistit, aby nezletilý klient SVP byl srozuměn s důvody svého pobytu v SVP a s jeho cíli.**

---

³³ „Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny podle písmene c) individuální plán ochrany dítěte, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny“ (ustanovení § 10 odst. 3 písm. d/ cit. zákona).

³⁴ Ustanovení § 3 odst. 2 vyhlášky č. 458/2005 Sb.: Středisko po dobu poskytování služeb nezletilému klientovi spolupracuje s orgány sociálně-právní ochrany dětí, aby byla zajištěna rychlá výměna informací a účinná pomoc tomuto nezletilému klientovi, jehož vývoj je ohrožen nebo narušen sociálně patologickými jevy. A dále informační povinnost středisek dle ustanovení § 10 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

2. Životní podmínky

Ve středisku by měly být vytvořeny podmínky pro zachování soukromí klientů na toaletě a při hygieně.

Klient by měl mít možnost uzamknout si svoje věci v pokoji.

Na pokojích by měly být stolní lampičky ke čtení nebo ke studiu.

Ve střediscích výchovné péče by neměly být instalovány mříže.

70. Co se týká požadavků na **materiální podmínky** ve středisku výchovné péče, odkazuji zde na standardy a doporučení, které jsem formuloval ve Zprávě z návštěv školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy 2011.³⁵ Platí zde samozřejmě přiměřeně. Je nutné vzít v potaz krátkodobost pobytu ve středisku, zejména skutečnost, že dlouhodobě nemá nahrazovat rodinné prostředí. Je však nutné trvat na standardech týkajících se zachování soukromí.

71. Během návštěv jsem zejména kritizoval, pokud klienti neměli dostatečně zajištěno **soukromí na toaletě a při hygieně**. Za standard zde považuji, že klient má možnost se na toaletě uzamknout, jinak zajistit dveře, či alespoň signalizovat obsazenost kabiny. Stejně tak má být zajištěno, že dítě bude mít soukromí při sprchování. Dále doporučuji, aby měly děti na pokoji **možnost uzamknout si osobní věci** v zásuvce od stolu či skříňce. Neobstojí zde oblíbený argument, že to není možné, protože děti ztrácí klíče. Ve většině navštívených SVP měly děti možnost uložit si svoje cenné věci u vychovatele. Dítě tím však ztratí možnost běžně s věcí disponovat. Ve svých zprávách z návštěv školských zařízení uvádím, že uzamykatelný prostor na pokoji je dnes již standardem ve výkonu trestu odnětí svobody, což je nejtvrděší forma omezení na osobní svobodě. Vhodné je dále opatřit pokoje **stolními lampami na čtení**. Běžné stropní světlo je nedostatečné pro případ, že se dítě učí, nebo si čte.

72. Stejně jako v zařízeních pro výkon ústavní výchovy ani ve střediscích výchovné péče zákon neumožňuje používat stavebně technické prostředky, jako jsou **mříže**. Byť si jsem vědom finanční náročnosti jejich odstranění (což by mělo být starostí zřizovatele), jsem nucen konstatovat, že pokud jsou ve střediscích výchovné péče mříže, jedná se o nežádoucí stav.

Doporučuji střediskům:

- **zajistit soukromí klientů na toaletě a při hygieně,**
- **zajistit, aby měl klient možnost uzamknout si svoje cennosti na pokoji,**
- **umístit na pokoje stolní lampičky ke čtení, nebo ke studiu.**

3. Soukromý život klienta

Klient by měl mít přístup ke svému mobilnímu telefonu a přiměřený přístup k bezpečnému internetu.

Pokud klient telefonuje, má mít zajištěno soukromí. Přítomnost pracovníků při telefonním hovoru je možná jen na jeho výslovnou žádost.

³⁵ Zejm. kapitoly VI. 3. Umístění zařízení a materiální podmínky a VI. 5. Podmínky pro zachování soukromí.

Zásilky klientů by měly být kontrolovány jen v odůvodněných případech, v přítomnosti klientů. Zásilku by měl vždy otevírat klient. Kontrola obsahu dopisů či elektronických zpráv zaměstnanci je nepřijatelná.

Klient by měl mít možnost používat v době osobního volna vlastní věci.

73. V některých střediscích nezletilí klienti neměli přístup ke svým **mobilním telefonům**, někde ani k **internetu**. Jako důvod bylo uváděno zabránění kontaktu se závadovým prostředím. Do kontaktu se závadovým prostředím se však klient mnohdy dostane ihned po opuštění SVP. V některých střediscích jsou si tohoto problému vědomi a namísto restrikcí se věnují motivaci dítěte, aby (přes faktickou možnost) do kontaktu se závadovým prostředím nevstupovalo. Přístup k mobilnímu telefonu či internetu lze samozřejmě přiměřeně omezit v zájmu zajištění efektivity pobytu v SVP, zcela je však zakázat nelze.³⁶

74. Pokud dítě mobilní telefon má, nebo pokud telefonuje z pevné linky ve středisku, má mít **při hovorech zajištěno soukromí**. To znamená, že přítomnost pracovníka u telefonního hovoru je možná pouze na výslovnou žádost dítěte.

75. Někde byly dětem **kontrolovány příchozí balíky i dopisy**, resp. vychovatel či jiný zaměstnanec kontroloval, zda obálky či balíky neobsahují některé nedovolené látky či nebezpečné předměty. Kritizoval jsem nevhodné a nepřiměřené zásahy do ochrany listovního tajemství dětí. V jednom případě dokonce pracovníci četli příchozí i odchozí dopisy dětí.

Zběžná kontrola, zda zásilka neobsahuje nebezpečné či zakázané látky, je v odůvodněných případech možná, je však vždy nutné, aby dítě otevíralo obálku či balík samo a bylo kontrole přítomno. Zcela nepřijatelná je kontrola obsahu dopisu či zpráv bez svolení dítěte. Totéž platí i o elektronické korespondenci. Taková praxe je nezákonným zásahem do základního práva dítěte.³⁷

76. Někde klienti nemohli používat vlastní MP3 přehrávače. Je samozřejmě pochopitelné, že klient nemá mít přehrávač např. ve škole, či při skupinových terapiích. Klient by jej (stejně jako ostatní **svoje věci**) však měl mít k dispozici odpoledne či navečer, v rámci osobního volna. Klient by zároveň měl mít možnost bezpečně si přehrávač či mobilní telefon uložit (viz předchozí kapitola).

Doporučuji střediskům:

- **umožnit klientům používat vlastní mobilní telefon a zajistit jim přístup na bezpečný internet,**
- **zajistit klientům soukromí při telefonování,**
- **neprovádět kontrolu obsahu dopisů či elektronické komunikace; pokud je v odůvodněných případech nutná kontrola obsahu zásilky, resp.**

³⁶ Zákonná úprava k tomu neobsahuje žádné zmocnění.

³⁷ Čl. 11 Listiny základních práv a svobod stanoví, že nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným způsobem. Právo na respektování korespondence dále zaručuje čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V neposlední řadě i Úmluva o právech dítěte v čl. 16 stanoví, že žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do své korespondence. Svévolný zásah v tomto případě znamená jakýkoli zásah, který nemá oporu v zákoně. Školská zařízení pro preventivně výchovnou péči ani školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, resp. jejich ředitelé, nejsou zákonem zmocněni ke kontrole obsahu dopisů, zásilek či elektronických zpráv.

- kontrola, zda zásilka neobsahuje zakázané či nebezpečné látky, je vždy nutné, aby dítě otevíralo zásilku samo a bylo přítomno kontrole,
- umožnit klientům používat v době osobního volna svoje věci, např. hudební přehrávače.

4. Podávání a skladování léků

Medikace by měla být bezpečně uložena v uzamykatelné skříňce či zásuvce. Seznam medikace jednotlivých klientů by neměl být volně přístupný. Měla by být vedena evidence výdeje léků.

77. Někteří z klientů středisek užívali léky. Během systematických návštěv jsem kritizoval, pokud léky byly volně uloženy v kanceláři či ve vychovatelně (na stole či otevřené policičce). Nevhodné je dále to, pokud v prostorách, kam se dostanou děti, visí seznam medikace, kterou děti berou. Z bezpečnostních důvodů by léky měly být uloženy v uzamčené skříni, zásuvce či lékárnice. Jiné děti či nepovolané osoby by neměly mít přístup k informacím, jaké léky konkrétní dítě užívá. Co se týče výdeje léků, standardně doporučuji, aby z evidence bylo patrné, kdo, komu, jaký lék a v jakém množství vydal a kdy se tak stalo.

Doporučuji střediskům:

- zajistit bezpečné uložení léků v uzamčeném prostoru,
- zamezit, aby třetí osoby či jiné děti mohly pohledem zjistit, jaké léky které dítě užívá,
- vést záznamy o výdeji léků, ze kterých je patrné, kdo, kdy, jaký lék a v jakém množství komu vydal.

5. Motivační systém

Motivační systém by měl být nastaven pozitivně.

Ze systému postihů a odměn by měla být vyjmuta jakákoliv regulace kontaktu nezletilého klienta se zákonnými zástupci a s rodinou. Pokud je třeba tento kontakt upravit z důvodu zajištění efektivity práce s klientem, musí to být předem domluveno v individuálním výchovném plánu.

78. Střediska výchovné péče by s ohledem na obvyklou dobrovolnost pobytu a omezené pravomoci vedoucího střediska vůči klientům měla jít spíše cestou pozitivní motivace.

79. V některých zařízeních jsem se ve vnitřních řádech setkal s **nevhodnými odměnami či tresty**. Jako odměna byla uvedena mimořádná vycházka se zákonným zástupcem, mimořádný odjezd domů na víkend, či naopak odsunutí nebo zkrácení víkendového pobytu doma. Upozorňoval jsem, že nezletilý klient má na kontakt s rodinou právo, které je zaručeno v ústavní rovině v článku 10 odst. 2 Listiny, a rovněž v článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Toto právo nelze omezit ve vnitřním řádu. Pokud je nutné upravit kontakt s rodinou z důvodu zajištění efektivity práce s klientem a dosažení účelu pobytu, měla by být forma kontaktu dohodnuta s klientem i zákonným zástupcem v individuálním výchovném plánu. Nelze se uchýlovat k autoritativnímu určování.

Doporučuji střediskům:

- nastavit motivační systém pozitivně,
- vypustit z motivačního systému jakoukoliv regulaci kontaktu klienta se zákonným zástupcem a rodinou,
- omezení kontaktu klienta s rodinou vyřešit v individuálním výchovném plánu, pokud je to nutné k zajištění efektivity práce s klientem.

6. Práce s rodinou

Středisko by mělo aktivně nabízet zákonným zástupcům či rodinným příslušníkům nezletilého klienta spolupráci při řešení problémů dítěte.

80. Výše bylo uvedeno, že velkým posunem pro praxi může být nové zahrnutí zákonných zástupců do okruhu klientů střediska. Během systematických návštěv středisek jsem se zabýval rovněž spoluprací středisek s rodinou klientů. Velmi jsem oceňoval snahu o zapojení rodiny do programu, otevřenost odborných zaměstnanců ke konzultacím, či konání rodinných terapií. Jsem si vědom toho, že je především na vůli a ochotě rodičů, zda chtějí střediskem nabízenou spolupráci využít, či nikoliv.

Doporučuji střediskům, aby rodinám či zákonným zástupcům alespoň aktivně nabízela tuto možnost.

V. Personál střediska

Vedení střediska by mělo aktivně podporovat zaměstnance v dalším vzdělávání a respektovat příslušné předpisy v této oblasti.

Zaměstnanci by měli mít k dispozici supervizi či jiný nástroj sebereflexe.

81. U zaměstnanců středisek klade právní úprava poměrně přesné požadavky na jejich odbornost. Během systematických návštěv SVP jsem se nesetkal s tím, že by zde pracoval nekompetentní personál. V některých zařízeních jsem však, s odkazem na potřebu individuálního přístupu, doporučil zvýšit počet některých odborných zaměstnanců.

82. Dále jsem se zabýval podmínkami, za jakých se zaměstnanci mohou účastnit **odborných školení**. V některých střediscích jsem se setkal s praxí, kdy se zaměstnancům doba strávená na školení nepočítala do pracovní doby, což je v rozporu s právními předpisy (viz níže).

83. Podle § 164 odst. 1 písm. c) školského zákona³⁸ ředitel školského zařízení odpovídá za odbornou a pedagogickou úroveň vzdělávání a školských služeb. Podle písm. e) téhož ustanovení vytváří podmínky pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Tomu odpovídá i oddíl III bod 1 metodického pokynu, podle kterého ředitel střediska odpovídá za odbornou a pedagogickou úroveň služeb poskytovaných střediskem a vytváří podmínky pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Dále upozorňuji na ustanovení § 230 a § 231 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s ustanovením § 24 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého má ředitel umožňovat prohlubování a zvyšování kvalifikace, jakožto i další vzdělávání svým zaměstnancům. Upozorňuji, že **účast na školení či jiných formách přípravy se považuje za výkon práce, za který přísluší zaměstnanci plat**. Rovněž připomínám, že k dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků samostudiem přísluší **volno** v rozsahu 12 pracovních dnů v příslušném školním roce, nebrání-li tomu vážné provozní důvody.³⁹

84. Vzhledem k náročnosti práce zaměstnanců SVP by je vedení střediska mělo podporovat v dalším vzdělávání. Není vhodné požadovat po zaměstnancích, aby využívali k dalšímu vzdělávání, které přímo souvisí s jejich prací, své osobní volno.

85. Velmi pozitivně jsem hodnotil, pokud zaměstnanci měli k dispozici **supervize**, které považuji za vhodný nástroj pro zvýšení standardu péče o klienty. Jsou také komunikačním prostředkem pro řešení problémů mezi zaměstnanci navzájem, či zaměstnanci a vedením.

Doporučuji vedení středisek:

- **aktivně podporovat zaměstnance při dalším vzdělávání a respektovat v této oblasti příslušné právní předpisy,**
- **zajistit zaměstnancům supervizi, či jiný nástroj sebereflexe.**

³⁸ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ Vážným provozním důvodem však není neustálá vytíženost pracovníků, která se stává argumentem pro nemožnost využití zákonných možností stran prohlubování kvalifikace či dalšího vzdělávání.

VI. Závěr

86. V rámci série systematických návštěv zařízení, ve kterých jsou v České republice umístěny děti, jsem se zaměřil rovněž na střediska výchovné péče. Celkem jich bylo navštíveno pět a v žádném z nich nebylo konstatováno špatné zacházení. V některých však byly shledány nedostatky v oblasti materiálních podmínek, či zajištění soukromí dětí. V těchto případech platí přiměřeně doporučení, která jsem formuloval ve Zprávě z návštěv školských zařízení pro výkon ústavní výchovy 2011.

87. Praxe ukáže, jak poskytování preventivně výchovné péče ovlivní novelizovaný zákon o ústavní výchově, např. zahrnutí rodičů do okruhu klientů středisek. S ohledem na novelizované znění zákona o sociálně-právní ochraně dětí by rovněž mohl narůst počet dětí, které jsou do SVP umístěny z rozhodnutí soudu.

88. Hlavním výstupem z provedených návštěv a nejdůležitějším doporučením této zprávy je reálně posílit preventivní složku péče a zpřístupnit ji všem potřebným skupinám dětí. Kromě rovnoměrného a dostatečného územního pokrytí je nutné zajistit přístupnost této péče i dětem ze sociálně slabých rodin. Má-li být prevence účinná, musí být dostupná všem dětem, které jsou ohroženy rizikovými faktory. Není možné děti ze sociálně slabých rodin fakticky vyloučit z možnosti včasného řešení problému ve středisku výchovné péče. Je také žádoucí, aby bylo legislativně upraveno hrazení nákladů za pobyt a stravu v SVP státem, zejména v případech, kdy je zde nezletilý klient z rozhodnutí soudu.

89. Jak bylo uvedeno, není preventivně výchovná péče v České republice dostatečně přístupná. Z porovnání s počtem školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy je zjevné, že preventivně výchovná péče, přes avizované posílení role prevence v systému péče o ohrožené děti, stále není prioritou. Je tedy nutné, aby se důraz na prevenci přesunul z roviny přání a deklamací do roviny reálných činů.

JUDr. Pavel V a r v a ř o v s k ý
veřejný ochránce práv

VII. Zdroje a literatura

Právní předpisy

Metodický pokyn č. 14 744/2007-24 Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy z roku 2007, upřesňující podmínky činnosti středisek výchovné péče.

Příkaz ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 21/2007 k činnosti středisek výchovné péče, č. j. 14 744/2007-24.

Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

Vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Literatura

BECHYŇOVÁ, V. – KONVIČKOVÁ, M.: *Sanace rodiny*, Praha: Portál, 2008.

MATOUŠEK, O. – KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence. Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 2003.

On-line zdroje

Agentura pro sociální začleňování: *Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence* [on-line]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/tymy-pro-deti-a-mladez-a-system-vcasne-intervence>, [cit. 14. 8. 2012].

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 – 2011* [on-line]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9555/Narodni_akcni_plan.pdf, [cit. 7. 8. 2012].

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče – základní principy* [on-line]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9556/Navrh_opatreni_k_transformaci.pdf, [cit. 7. 8. 2012].

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Střediska výchovné péče* [on-line]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/strediska-vychovne-pece>, [cit. 20. 1. 2013].

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: *Sněmovní tisk 574. Novela zákona o výkonu ústavní výchovy* [on-line]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/ff/ee/1a.htm>, [cit. 12. 8. 2012].

Středisko výchovné péče pro děti a mládež Chrudim [on-line]. Dostupné z: <http://www.archa-chrudim.cz/index.php?show=zaklad>, [cit. 20. 1. 2013].

Středisko výchovné péče Karlovy Vary [on-line]. Dostupné z: http://www.svpkv.wz.cz/?utm_source=najisto.centrum.cz&utm_medium=referral, [cit. 12. 9. 2012].

Veřejný ochránce práv: *Souhrn zpráv z návštěv zařízení* [on-line]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zpravy-z-navstev-zarizeni/>, [cit. 12. 8. 2012].

Veřejný ochránce práv: *Zpráva ze systematických návštěv školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy 2011* [on-line]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2012/2012_skolska-zarizeni.pdf, [cit. 14. 8. 2012].

Vláda ČR. Knihovna připravované legislativy: *Důvodová zpráva k návrhu novely zákona o ústavní výchově* [on-line]. Dostupné z: <http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf>, [cit. 12. 8. 2012].

Výchovný ústav, středisko výchovné péče, střední škola a školní jídelna Černovice [online]. Dostupné z: <http://www.vucernovice.cz/stredisko-vychovne-pece/>, [cit. 20. 1. 2013].

Výchovný ústav a středisko výchovné péče Klíčov, základní škola, praktická škola a školní jídelna: *Historie* [on-line]. Dostupné z: <http://www.klicov.cz/index.php?c=historie>, [cit. 20. 8. 2012].